

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgra Pawła Kusiaka
pt.: *Państwo, polityka i Kościół katolicki*
w doktrynie społecznej Benedykta XVI,
przygotowanej pod kierunkiem naukowym
prof. AMW, dra hab. Jerzego Kojkoła

1. Wybór tematu i tytuł rozprawy

Zgodnie z uchwałą Rady Naukowej Dyscyplin: nauki o polityce i administracji, nauki o komunikacji społecznej i mediach oraz nauki o bezpieczeństwie Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z dnia 17 maja 2023 r., przedkładam recenzję dysertacji doktorskiej magistra Pawła Kusiaka pt. „Państwo, polityka i Kościół katolicki w doktrynie społecznej Benedykta XVI”, przygotowanej pod kierunkiem naukowym promotora prof. AMW, dra hab. Jerzego Kojkoła.

Autor rozprawy podjął badania nad doktryną społeczną papieża Benedykta XVI ze względu na doniosłość i historyczne znaczenie jego pontyfikatu, które – w jego opinii – dopiero zacznie być odkrywane. Pontyfikatu, na który przypadały tak ważne w skali globalnej wydarzenia jak wojna z terroryzmem, kryzys ekonomiczny 2008 r., a także gwałtowny rozwój technologiczny. To również czas kryzysu w Kościele katolickim, który papież Benedykt XVI doskonale rozumiał i który prawdopodobnie był przyczyną jego rezygnacji. Stąd też mgr Paweł Kusiak zamierzył, że Jego rozprawa stanie się głosem w dyskusji oraz przyczynkiem do refleksji nad problemem społeczno-historycznego znaczenia pontyfikatu Benedykta XVI i należy stwierdzić, że to ambitne zamierzenie Autora dysertacji zostało zrealizowane.

Mgr Paweł Kusiak słusznie zauważył, że był to pontyfikat, z którym do dnia dzisiejszego wiąże się wiele pytań i kontrowersji, szczególnie w związku z rezygnacją papieża i jej wpływem na cały Kościół (s. 5). Autor wymienia w trzech akapitach racje

podjęcia refleksji nad przedmiotem pracy, gruntownie je uzasadniając i uznając, że nie powinny one być kwestionowane. Stawia przy tym niezwykle ważne pytania: jak rozumieć konserwatyzm bądź tradycjonalizm w ujęciu papieskim, czy Benedykt XVI powinien być uznawany za „ostatniego papieża Zachodu”, o stosunek papieża do tradycji Vaticanum II oraz perspektywy afirmacji europejskiego dziedzictwa chrześcijańskiego dziedzictwa chrześcijaństwa i katolicyzmu przez jego następców. Podkreśla, że stan badań polskich nad doktryną społeczną Benedykta XVI jest niewystarczający. Wprawdzie opracowań na temat pontyfikatu Benedykta XVI jest sporo, ale w ogromnej większości są to publikacje religijne, apologetyczne i popularyzatorskie.

Przestawione przez Doktoranta powody podjęcia wysiłku badawczego nad doktryną społeczną Benedykta XVI należy uznać za uzasadnione, zaś samą problematykę badawczą za istotną z punktu widzenia nauki.

W związku z powyższym stwierdzam, że tematyka recenzowanej rozprawy doktorskiej została dobrana właściwie, a sam wybór dobrze wpisuje się w aktualne tendencje badawcze stanowiąc uzupełnienie szerszego zagadnienia nauczania papieża Benedykta XVI. Rozprawę uznaję za wartościową ze względu na jej aktualność, istotną wartość poznawczą i użyteczną.

2. Dobór zagadnień, konstrukcja pracy

Uważam, że ramy analizy rozprawy zostały zakreślone prawidłowo, a przyjęta cezura czasowa została pracy jest należycie wyjaśniona i uzasadniona.

Struktura recenzowanej rozprawy odpowiada jej tytułowi. Sama dysertacja zalicza się do obszernych opracowań (267 stron). Składa się ze wstępu (s. 4-21), czterech rozdziałów merytorycznych (s. 22-224), zakończenia (s. 225-233) i obszernej bibliografii (s. 234-267).

Struktura jest właściwa dla tego rodzaju opracowań, a rozdziały zachowują właściwe proporcje. Spis treści jest czytelny i poprawny. Przyjęty przez Doktoranta podział treści systematyzuje kolejność poszczególnych rozważań oraz ułatwia przechodzenie w toku lektury od treści ogólnych do bardziej szczegółowych. Istotną zaletą rozprawy jest zastosowanie wprowadzeń i podsumowań w każdym rozdziale, co nadaje jej atrakcyjności i ułatwia zapoznanie się z treścią.

We wstępie Doktorant zawarł charakterystykę problemu badawczego; powody podjęcia badań nad doktryną społeczną papieża Benedykta XVI; opis opracowań poświęconych tej doktrynie; uzasadnienie wyboru tematu pracy; jej usytuowania w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauk o polityce i administracji, w subdyscyplinie politologia

religii, rozumianej przez mgra Pawła Kusiaka jako dziedzina na styku nauk o polityce i religioznawstwa (s. 10) oraz historii myśli politycznej; omówienie wyzwań związanych z politologicznym badaniem instytucji Kościoła katolickiego (s. 15); określenie celu pracy, którym jest „rekonstrukcja wewnętrznej struktury doktryny papieża Benedykta XVI”, w tym 5 celów pomocniczych; 6 pytań badawczych (s. 17). Poszukując odpowiedzi na pytania badawcze skorzystał z następujących metod i technik badawczych:

1. Metody wyjaśnienia genetycznego;
2. Metody porównawczej
3. Metody instytucjonalno-prawnej;
4. Metody historyczno-krytycznej i analizy narracyjnej (s. 18).

Wstęp kończy omówienie struktury rozprawy, w której każdy z czterech rozdziałów „dotyka innego aspektu doktryny społecznej Benedykta XVI związanego z szeroko rozumianym problemem relacji religii, Kościoła i polityki” (s. 18).

Oceniając poszczególne rozdziały merytoryczne recenzowanej rozprawy doktorskiej należy zaznaczyć, że każdy obejmuje różne elementy doktryny papieża Benedykta XVI, co pozwoliło Doktorantowi na wyeksponowanie państwa jako jej centralnego punktu.

W zakończeniu w prawidłowy sposób Doktorant podsumował wyniki przeprowadzonych badań i zweryfikował hipotezy.

Strukturę rozprawy oceniam jako prawidłową i odzwierciedlającą najważniejsze zagadnienia omawianej problematyki.

3. Ocena metodologiczna i merytoryczna

Zawarte w recenzowanej rozprawie rozważania dowodzą, że mgr Paweł Kusiak jest znawcą analizowanej problematyki, a założony cel został osiągnięty, co potwierdza lektura opracowania. Jego praca doktorska stanowi zasadniczo trafną analizę doktryny papieża Benedykta XVI. Poddał badaniom zarówno papieską doktrynę, jak również proces jej przekazywania (s. 14).

Wyłożona przez Autora metodologia badań (s. 14-18) umożliwiła realizację założeń badawczych, więc przedstawione hipotezy i metody oceniam pozytywnie.

Bibliografia recenzowanej rozprawy została zapisana na 34 stronach (s. 234-267). Składa się z trzech encyklik papieża Benedykta XVI, jego pozycji książkowych (15); wystąpień i zapisów wypowiedzi (69); zbioru *Opera omnia* Josepha Ratzingera – Benedykta XVI (21 pozycji zawierających 14 tomów zbioru); książek i artykułów Josepha Ratzingera (24 pozycje); dokumentów, publikacji i wypowiedzi doktrynalnych Kościoła katolickiego,

w tym encyklik, pism i wypowiedzi papieża (37 pozycji); wydawnictw monograficznych i prac zbiorowych (269); artykułów naukowych i recenzji (86); artykułów popularyzatorskich, esejów i wywiadów (27); spisu ważniejszych serwisów i witryn internetowych (10 pozycji) oraz dokumentów i aktów prawnych (2 pozycje). Bibliografia została sporządzona właściwie. Jej dobór również należy uznać za poprawny i uzasadniony. W toku wywodu znajduje ona właściwie wykorzystanie.

Z bogatego i różnorodnego materiału źródłowego Doktorant wydobyl zagadnienia właściwe dla problematyki rozprawy, krytycznie je analizując i opisując. Potrafił je odpowiednio sklasyfikować i zinterpretować, odróżniając kwestie ważne od mniej istotnych. Zdołał je także usytuować i rozważyć w kontekście całej doktryny papieskiej. Dlatego Jego analizę cechuje krytycyzm i rzeczowość, a samą rozprawę obiektywizm i klarowność wykładu. Ma ona bogatą treść i starannie udokumentowane wnioski i twierdzenia. W sumie mgr Paweł Kusiak wykazał się już dużymi umiejętnościami badawczymi i udowodnił, że potrafi opracować wartościową pod każdym względem rozprawę doktorską. Jednak dokładna lektura tekstu umożliwiła dostrzeżenie jej pewnych braków i słabości, a mianowicie:

1. Wartość pracy podniosłoby niewątpliwie ukazanie koncepcji państwa w nauczaniu społecznym poprzedników Benedykta XVI w ujęciu porównawczym, poczynając od prekursora tegoż nauczania, papieża Leona XIII¹.
2. Autor porusza problem pochodzenia i sprawowania władzy nie odnosząc się przy tym do istotnych podstaw doktrynalnych, np. encykliki papieża Leona XIII *Diuturnum Illud* z 29 czerwca 1881 r. To samo dotyczy stanowiska papieża Benedykta VI wobec demokracji liberalnej (s. 106), a także papieskiej koncepcji zdrowej laickości (s. 148).
3. Mgr Paweł Kusiak informuje, że Benedykt XVI zdawał sobie sprawę ze spadku autorytetu społecznego Kościoła, ale nie podejmuje refleksji nad tym, w jaki sposób papież zamierzał ów spadek powstrzymać (s. 138).
4. Pisząc o papieskim projekcie „dziedzinięć pogan” Doktorant pozostawił bez próby odpowiedzi pytanie o to czy Benedykt VI zrezygnował ostatecznie z ponownej ewangelizacji Europy, które sam postawił wcześniej (s. 148).

Uwagi krytyczne pod adresem pracy doktorskiej mgra Pawła Kusiaka potraktować należy przede wszystkim jako wyraz pewnego niedosytu czytelnika, który zainteresowany tą ciekawą pracą chciałby ją widzieć jeszcze doskonalszą.

¹ Por. M. Sadowski, *Państwo w doktrynie Leona XIII*, Wrocław 2002.

Doktorant wykazuje się rozległą wiedzą w analizowanej tematyce. Poprawnie wyciąga wnioski i charakteryzuje wybrany temat, co świadczy o opanowaniu całości materii związanej z nauczaniem papieża Benedykta XVI.

Badania naukowe w tematyce wybranej na potrzeby dysertacji doktorskiej zostały przeprowadzone sumiennie i rzetelnie. Właściwie przeprowadzona kwerenda źródeł i literatury przedmiotu podnosi wartość naukową dysertacji. Tekst rozprawy jest spójny merytorycznie, kolejne kwestie są ze sobą właściwie powiązane.

Konkludując, nie wnoszę innych zastrzeżeń dotyczących toku badań przeprowadzonych przez Doktoranta. Stwierdzam przy tym, że recenzowana rozprawa zasługuje na pozytywną ocenę merytoryczną i metodologiczną.

4. Ocena formalna rozprawy

Pod względem formalnym praca nie budzi najmniejszych zastrzeżeń. Dotyczy to zarówno strony językowej, jak i redakcyjnej. Narracja w pracy jest spójna, a język komunikatywny, co powoduje, że praca stanowi atrakcyjną lekturę. Korekta autorska została przeprowadzona starannie.

Doktorant opanował techniki pisania pracy naukowej na wysokim poziomie. Nie mam zastrzeżeń do warsztatu zaprezentowanego w spisie treści i odsyłaczach. Źródła zostały wykorzystane z zachowaniem poprawności metodologicznej. Autor właściwie posługuje się terminologią stosowaną w ramach dyscypliny nauki o polityce i administracji. Swobodnie porusza się w literaturze przedmiotu. Chętnie zajmuje własne stanowisko i zdecydowanie wyraża własne poglądy.

Przypisy są dobrze skonstruowane, zawierają odniesienia do relewantnych dokumentów i literatury. Praca jest nimi obficie opatrzona, same odwołania są właściwie dobrane, a przywoływane stanowiska rzetelnie przedstawione. Generalnie, warsztat naukowy rozprawy nie budzi zastrzeżeń.

5. Problemy do wyjaśnienia

- Przyczyny konfliktów współczesnych państw z Kościołem według papieża Benedykta XVI,
- Perspektywy ponownej ewangelizacji Europy w związku z nieuwzględnieniem *Invocatio Dei* w preambule projektu Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy.

6. Konkluzja końcowa i ocena końcowa

Mimo sformułowanych wyżej zastrzeżeń stwierdzam, że mgr Paweł Kusiak postawił sobie zadanie ambitne, które w pełni zrealizował, wykonując przy tym ogrom pracy badawczej.

Uważam, że rozprawa doktorska autorstwa Pana magistra Pawła Kusiaka pt. „Państwo, polityka i Kościół katolicki w doktrynie społecznej Benedykta XVI” spełnia wymagania określone w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t. j.: Dz.U. z 2017 roku, poz. 1789, ze zmianami, w związku z art. 179 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie i nauce – Dz.U. z 2018 roku, poz. 1669), tj.:

- stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego,
- wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie nauki o polityce i administracji,
- potwierdza umiejętność Doktoranta w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W związku z powyższym jako recenzent niniejszej pracy, wnioskuję o jej dopuszczenie do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

